ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן. וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה, מ"ט? דלא איערבב שטן. וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה שנא' °מראשית השנה "מרשית" כתיב ועד אחרית *סופה שיש לה אחרית. וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר °כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם. וא"ר יצחק *ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו דא"ר (*אבין) *כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמר °ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך" וכתיב °ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה דכתיב °וצדקה תציל ממות" צעקה דכתיב °ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם. שינוי השם דכתיב °שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" *וכתיב "וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן" שינוי מעשה דכתיב °וירא האלהים את מעשיהם" וכתיב °וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. וי"א אף שינוי מקום דכתיב °ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך" והדר "ואעשך לגוי גדול" ואידך ההוא זכותא דא"י הוא דאהניא ליה. *וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר °מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת" מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל. וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר °ובנבלתם לא תגעו" תניא נמי הכי "ובנבלתם לא תגעו" יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה? תלמוד לומר °אמור אל הכהנים בני אהרן" בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין, והלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין, טומאה קלה לא כל שכן! אלא מה ת"ל "ובנבלתם לא תגעו"? ברגל. א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ: זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה, א"ר אבין מאי קרא? °ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו: "ימחו מספר" זה ספרן של רשעים גמורין "חיים" זה ספרן של צדיקים "ועם צדיקים אל יכתבו" זה ספרן של בינוניים ר"נ בר יצחק אמר מהכא °ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת: "מחני נא" זה ספרן של רשעים "מספרך" זה ספרן של צדיקים "אשר כתבת" זה ספרן של בינוניים *) תניא ב"ש אומרים ג' כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורין ואחת של רשעים גמורין ואחת של בינוניים: צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר °ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם" בינוניים יורדין לגיהנם ומצפצפין

*) [תוספתא דסנהדרין פי"ג]

כדי לערבב · שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו : **שרשה בתחלתה** · שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר "תחנונים ידבר רש"(משלי יח) : **של אותה שעה** · ואפי' הוא עתיד להרשיע לאחר זמן : **שנאמר באשר הוא שם** · ומליצו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנא' (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים שהיו מוליכין לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו' כדאיתא התם, אמר להם השתא צדיק הוא או רשע אמרו לו צדיק, אמר להם "באשר הוא שם" איני דן את העולם אלא בשעתו : **קיר נטוי** · ועובר תחתיו מזכיר עונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק : **ועיון תפלה** · סומך על תפלתו (א) שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו : **מוסר דין** · כמו "ישפוט ה' ביני וביניך"(בראשית טז) אומרים כלום ראוי הוא שיענש חבירו על ידו : **ויבא אברהם וגו'** · הוא קבר אותה : **שינוי מעשה** · שב מרעתו : **ובנבלתם לא תגעו** · וברגל משתעי קרא כדמפרש ואזיל לקמיה בברייתא : **שלשה ספרים** · ספרי זכרון של מעשה הבריות : **ליום הדין** · כשיחיו המתים : **רשעים גמורים** · רובם עונות : **בינוניים** · מחצה על מחצה :

ותוקעים ומריעין כשהן עומדין · תימה הא קעבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר הא אמרינן בסוף ראוהו ב"ד (לקמן דף כח: ושם) גבי ברכת כהנים דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר עליה זימניה כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו ה"נ אי מתרמי ליה צבורא הדר תקע להו וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וגבי מתנות בכור נמי אם נותן בקרן אחד ב' פעמים אין זה בל תוסיף : **כדי** לערבב את השטן · פירש בערוך* [כדאיתא] בירושל' "בלע המות לנצח" וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא: **שאין** תוקעין בתחלתה · מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתייליד אונסא : **שרשה** בתחלתה · שמתוך שישראלים רשים לבם נשבר ומרחמים עליהם מן השמים : **ועיון** תפלה · אומר ר"ת עיון תפלה דהכא כי ההוא דגט פשוט (ב"ב דף קסד: ושם) דג' דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום וקא חשיב עיון תפלה כלומר שאין מכוין לבו בתפלתו כדאמר בירושלמי דברכות פרק היה קורא* א"ר חייא רבא מן יומא לא כוונית אלא חד זמן בעית מכוונת והרהרית בלבי ואמרי מאן עלל קומוי מלכא קדמוי אלקפטא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית פרחייא ר' בון בר חייא אמר אנא מנית דומסיא א"ר מנא מחזיק אנא טיבו לרישיה דכי מטי למודים הוה כרע מגרמיה ומתוך שאדם מתפלל ואין מתכוין לבו עבירותיו נזכרין ומיהו לא יתכן לפרש כן כלל אלא *אדרבה מיירי במתאמץ לכוין לבו ובוטח שתהא תפלתו נשמעת כי ההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף לב:) המאריך בתפלתו ומעיין בה לסוף בא לידי כאב לב ומעיין כדמוכח בריש הרואה (שם דף נה:) דאמר רב יהודה אמר רב ג' דברים מאריכים ימיו של אדם וחשיב המאריך בתפלתו ופריך למימרא דמעליותא היא והא א"ר חייא בר אבא המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב כלומר מעיין בה אומר בלבו שיעשו בקשתו לפי שהתפלל בכוונה ובא לידי כאב לב שאין בקשתו נעשית תוחלת לשון תפלה ומלשון ויחל משה (שמות לב) וא"ר יצחק (שם דף נה·) שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם עיון תפלה שעל ידי כך מפשפשין במעשיו לומר בוטח הוא בזכיותיו ונראה מה הם ומשני הא דלא מעיין בה והשתא הוו כל הני שלשה דברים מענין אחד קיר נטוי שבוטח בזכותו ועובר מוסר דין על חבירו שבוטח בזכותו שיענש חבירו על ידו" :

ונחתמין לאלתר לחיים · מדקא חשיב בינוניים משמע דלצדיקים (ב) קרי למי שזכיותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז) דאמרינן בסוף פ"ק דקדושין (דף לט: ושם) מי שזכיותיו מרובין מעונותיו דומה כמי ששרף את כל התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת ואי עונותיו מרובין מזכיותיו דומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא : **ליום** הדין · כשיחיו המתים כדמוכח קרא ואע"פ שכבר נדונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם מפני הנפש עדיין יהיה דין אחר אם יזכהו °לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם ויש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו : ועליהם

[וכן פי' בערוך ע' קר ח]

◆

רבינו חננאל

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן פי' כיון שמצאנו כי אם יש מלאך מליץ אחד אשר פודה מרדת שחת כן יש מלאך משטין ומכוונין ישראל את לבם ואומר שמא יעמוד משטין עלינו · נדקדק במצות · וכיון שרואה המשטין שמחבבין המצות מיושב ומעומד כאלו מתעכב מלהשטין · א"ר יצחק אין דנין לאדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם · ואע"פ שגלוי וידוע כי כשיגדל יצא לתרבות רעה : ירושלמי ריב"ל אמר מהאי קרא (איוב ח) אם זך וישר היית אין כתיב [כאן] אלא אם [זך] וישר אתה עכשיו · ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ליפול כלומר רעוע והולך זה ויושב תחתיו סומך בזכיותיו להנצל וכן המעיין בתפלה שתתקבל ותבוא שאלתו וסומך בצדקתו · וכן המוסר דין על חבירו כלומר אני צדיק ומוסר דינו להפרע מחברו · אלו כולן מזכירי עונותיו של אדם · שאומרים לפניו מה זכיותיו של זה שעושה כך והלא יש בידו עון כך וכך · ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה שנאמר וצדקה תציל ממות · צעקה שנאמר ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' · שנוי השם דכתיב לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה · וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה · שנוי מעשה דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה · וי"א אף שנוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך וגו' והדר ואעשך לגוי גדול· ואידך כו'· חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר ויאמר אליה מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת חייב · *) ואקשינן והא ברגל אמרנו · ופרקינן אם רבו שרוי במקום קרוב לו חייב להקביל פניו בכל חדש ושבת ואם הוא במקום רחוק חייב להקבילו ברגל · כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם וגו' מלמד שהכהנים הוזהרו שלא להטמאות ולא ישראל · ואפי' הכהנים לא הוזהרו אלא בטומאת מת שהיא חמורה אבל בטומאה קלה לא הוזהרו שאילו הוזהרו בטומאה קלה לא היה למקרא לפרש ובנבלתם לא תגעו אלא ש"מ שכל ישראל הוזהרו להטהר ברגל · מיכן אמרו חכמים שחייבין ישראל לטהר עצמם ברגל בבואם לראות לפני ה' · א"ר יוחנן ג' ספרים נפתחין בר"ה אחד של צדיקים גמורין ומיד נכתבין לאלתר לחיים · ואחד של רשעים גמורין נכתבין לאלתר למיתה · ואחד של בינונים תלוין מר"ה עד יוה"כ · זכו ועשו תשובה נכתבין לחיים לא זכו ולא עשו תשובה נכתבים למיתה · א"ר [illegible] יכתבו בספר המחויים והן הרשעים · תניא בש"א ג' כתות ליום הדין כו' ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה · ממית הרשעים ומחיה הצדיקים · מוריד שאול ויעל הבינונים אינם צדיקים · פירוש לגבי הרשעים

*) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה דהיה לו גי' אחרת בגמ' ועי"ש גירסתו נסתלק מה שהעירו המפרשים כאן וק"ל

פח א סמג עשין מב וטוש"ע א"ח סי' תקפה :
פט ב מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ד' סמג עשין טו טור ש"ע י"ד סי' רנח סעיף ד :
צ ג מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' שלה סעיף ו בהג"ה :
צא ד מיי' פ"ה מהל' ת"ת הל' ז :
צב ה ו מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלין הל' ט' סמג עשין רמו :
צג ז מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג סמג עשין טו :
צד ח מיי' שם הל' ה :

[ערך ערב א]

ע"ע חנן וכ"ה ברכ' להגס ובב"ק צג·]

[ברכות נה:]

[ב"ק צג: ע"ש]

[פי' ד] סוכה כז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועיון תפלה וכו' תפלתו ובטוח שתהא:
(ב) תוס' ד"ה ונחתמין וכו' משמע לצדיקים גמורים קרי למי וכו' ורשעים קרי למי וכו' לחיים כצ"ל ותיבת גמורים נמחק:

גליון הש"ס

גמ' וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין וכו'. בתנחומא פ' נח סוף כלל יז הביא הגהה ג' דברים מבטלין גזירה וכו' אף שינוי מעשה וכו' : תוס' ד"ה ליום הדין כו' לחיי העולם לעולם . עי' תורת חיים ריש פ' חלק דסנהדרין :

[וע' תוס' ברכות לב: ד"ה שבת קיח: וב"ב קסד:]

נושא ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם

נושא חייב אדם לטהר עצמו ברגל

נושא ג' ספרים נפתחין בר"ה